

PŘÍBĚHY FRANCOUZSKÝCH ZÁMKŮ

Juliette Benzoni

NAKLADATELSTVÍ BRÁNA

**PŘÍBĚHY
FRANCOUZSKÝCH
ZÁMKŮ**

Juliette Benzoni

**PŘÍBĚHY
FRANCOUZSKÝCH
ZÁMKŮ**

NAKLADATELSTVÍ BRÁNA

Originální vydání
Le roman des châteaux de France

Přeložila Růžena Steklačová

Copyright © Plon, 1986, 1987 et Perrin, 2012 pour la présente édition
Translation © Růžena Steklačová, 2013

ISBN 978-80-7243-676-7

PŘEDMLUVA

Čím by byla Francie bez svých pyšných zámků, které na našem území tvoří součást historického a architektonického dědictví? Závídí nám je celý svět a turisté je houfně navštěvují. Francouzské hrady a zámky, ať jsou to ruiny vzdorující času, pevnosti poznamenané stáletími, či šlechtické usedlosti, jež odolaly běsnění válek a revolucí, jsou živými svědky slavné minulosti. Stále víc se otevírají veřejnosti a chtějí vyprávět své příběhy. Když jsem projížděl zámeckou Francií při televizním natáčení „Tajemství historie“, mohl jsem ocenit neskutecné bohatství, jež představují, i jejich zásadní roli jako pokladnice krásy a dokonalého řemeslného umu. Velké historii, jež se v jejich rámci často odehrávala, dodávají pravou příchut' života. Za čalouny a zlatými štuky, pod táflovanými stropy či malovanými klenbami je skryt kypící, často dobrodružný život vysoce postavených osobností, jež psaly stránky našeho národního románu.

Historie se sice stala při výuce chudou příbuznou a je zanedbávána ve prospěch věd zvaných exaktní, zájem veřejnosti o vyličení významných období minulosti však stále vzrůstá. Mám v paměti slova arcivévody Otty Habsburského: „Když zmlknou jazyky, stále hovoří kameny.“ Francouzské zámky jsou naší nejlepší knihou dějepisu. Naše upomnění ožívují tím spíše, že jsou to lidské výtvořiny. Žily v nich bytosti z masa a kostí, milovaly tam, trpěly, naříkaly, modlily se a bez ustání se přičiňovaly o jejich zkrášlení, zatímco bránily starobylý svět s jeho rodinnými hodnotami a kodexem cti, jenž byl už dnes

možná pohřben v zapomnění. I tím jsou zámky zvláště přitažlivé. Jsou to magická místa uchované paměti a pamětníci všech lidských vášní: touhy po moci, bažení po majetku a vládě. Nadto s trochou bláznovství, jež popouštělo uzdu všemožným přepjatostem a pompéznímu budování. V pozadí všech těch zámků stojí jejich stavitelé s neobyčejnými osudy a Juliette Benzoni nám je duchaplně představuje. Bystrým, přesným perem se pouští po stopách králů, knížat, velmožů či spisovatelů, kteří snili o slávě a velikosti. Díky ní zámky znovu ožívají, někdy proto, že si je oblíbila, ale vždy je včleňuje do historie. S každým zámkem se pojí jedinečný románový příběh; proto také jsou dávné paláce dodnes obývány, někdy i strašidly! Spisovatelka nás mistrně a živě vede od jednoho zámku k druhému. Vstupme do šíleného trysku historie, čeká nás skutečný příběh francouzských zámků, jež ožívají kouzlem slova.

Stéphane Bern

*Zámku se příliš nepodobá, nebýt zahrad
ani paláci příliš ne, ale protože je to rezidence hlavy státu,
přišlo mi normální začít vyprávění
o souboru historických staveb připomenutím
tragikomických příběhů tohoto sídla
kastelána naší krásné Francie,
půvabné budovy, které to na cti
příliš neubere...*

ELYSEJSKÝ PALÁC

Všemožně rozpustilý

*Ta stavba je příliš chladná,
nic dějinně významného se v ní neodehrálo.*

Žádné historické události!

Žádní slavní mužové s ní nejsou spojováni!

Generál de Gaulle

Netřeba dodávat, že generál neměl Elysejský palác rád. Budova mu připadala málo vhodná k výkonu moci. Je známo, že stokrát raději by dal přednost Vincennes, ač byly daleko nehostinnější a prostší, zato ale vznešenější. Dokázal se s tím však vyrovnat, a ani na chvíli ho nenapadlo, že příbytku tolika pomíjivých bytostí dodá patřičné velikosti; ta paláci chyběla, ale trvalá není.

Vraťme se do minulosti.

Ke stavbě Elysejského paláce, obvyklého sídla prezidenta republiky, došlo původně ze dvou rozličných, a přesto navzájem propojených důvodů. Jedním z nich byla sjednaná svatba, pravá mesaliance, druhým požadavek regenta. První předcházelo druhému.

V prvních letech XVIII. století se roztomilý Louis-Henri de La Tour d'Auvergne, hrabě d'Évreux a generálplukovník jezdecký, náhle ocitl ve velké finanční tísní, o to větší, že pro něj jeho pluk

znamenal velkou zátěž. Do nouze ho uvrhli jeho rodiče, vévoda de Bouillon a Marie-Anne Manciniová, nejmladší z neteří kardinála Mazarina, protože všemožnými radovánkami bujaře promrhali dosti značné jmění, přičemž za veškeré to bohatství vděčili drahému strýci. Rozmařilá vévodkyně totiž jakživa nedovedla udržet groš. A ke všemu se nechala zkompromitovat spolu se sestrou Olympií, hraběnkou de Soissons, v nebezpečné aféře s jedy a musela odejít. Její manžel tedy neměl snadný život, tím spíše, že ho osud obdařil bratrem, takto duchovním, jemuž postavení francouzského velkoalmužníka nebránilo v neskrývané zálibě v chrámových zpěvácích.

Díky tomuto souběhu událostí se dědic jednoho z nejkrásnějších jmen Francie ocitl ve věku třiceti let na mizině. A tak mu hrabě de Toulouse, legitimizovaný syn Ludvíka XIV. a paní de Montespan, laskavě navrhl, aby ho vytrhl z úzkých, báječný sňatek, s podmínkou, že se rozumně smíří s tchánem nízkého rodu. Jaký to měl být tchán? Bankéř Crozat, který dostal přízvisko Bohatý Crozat, aby ho odlišili od mladšího bratra, Chudého Crozata, i když i ten už celkem zbohatl.

Nad tím jménem se mladý hrabě d'Évreux samozřejmě ošklibl; nečetl ovšem Saint-Simona. V jeho pamětech totiž stojí: „Crozat pocházel z Languedoku, kde již jako velmi mladý získal školu u Pennautiera. Prý byl u něj lokajem. Byl učedník a zdařilo se mu vypracovat se na pokladníka. Vynikl mezi bankéři, rejdaři a stal se nejbohatším mužem v Paříži. Král si přál, aby se stal intendantem vévody de Vendôme. Byl proslulý úměrně svému bohatství.“

Crozat totiž jako velice obratný finančník zbohatl především tehdy, když získal privilegium obchodu s Louisianou. Stal se z něj mecenáš a krásný palác, který si nechal vystavět na náměstí Ludvíka Velikého (dnešní Place Vendôme), se zaplnil sbírkami, v nichž byli vedle sebe Tizian, Tintoretto, Van Dyck a další mistři podobného významu; později je zakoupila Kateřina II.

Král ho jmenoval markýzem, Crozat se stal jeho sekretářem a mohl

být elegantní kopií vrchního finančního správce Fouqueta blahé paměti. Nebyl bohužel tak rafinovaný, a navíc byl strašný snob. A velice toužil vydobýt si místo ve společnosti, která nad ním ohrnovala nos.

Z představy, že by svou dceru provdal za hraběte La Tour d'Auvergne, se mu zatočila hlava. Manželka mu však ztropila scénu jako z Molièra. Paní Crozatová totiž stejně jako Molièrova rozumná paní Jourdainová, i když pocházela z výborné měšťanské rodiny, neschvalovala jak manželovo bažení po šlechtictví, tak obrovské výdaje, jimiž se snažil vlichotit lidem, kterým šlo jen o to, jak utrhnout něco z jeho bohatství.

Hádky trvaly. Paní Crozatová se rozhodně nechtěla stát tchyní hraběte d'Évreux, toho vyhlášeného sukničkáře. Ovšem podle tehdejších zákonů měl veškerá práva otec rodiny, a tak se na jaře roku 1706 stala Anne-Marie Crozatová, které tehdy nebylo víc než dvanáct let, manželkou Henriho-Louise. Byl o dvacet let starší.

V krásném rodinném paláci se slavila honosná svatba, jenže to byla svatba smluv. Hrabě d'Évreux daroval slečně Crozatové na oplátku za královské věno, jež získal, pouze pochybné potěšení stát se hraběnkou. Měl za to, že ona sama v té záležitosti, kdy jde o velké peníze, nehraje žádnou roli. Ve svatební večer se novomanžel dvorně rozloučil s tou, již říkal „má zlatá cihlička“, a odešel strávit noc se svou oficiální milenkou.

Můžeme si říct, že nevěsta byla trošku mladá, jenže věk tehdy příliš velkou roli nehral. Kromě toho Anne-Marie zdaleka nebyla ošklivá. Byla to hezká tmavovlasá dívka s nádhernými černými očima, a jak dospívala, jen krásněla. Tím spíš, že neopominula pěstění svého ducha stejně jako své osobnosti s nadějí, že upoutá pozornost manžela, jehož potají zbožňovala. Jak čas běžel, z Anne-Marie se ve dvaceti letech stala nejen hezká žena, ale velká dáma.

Na rozdíl od toho, k čemu v podobných případech většinou dochází, byl hrabě d'Évreux sice přelétavý a špatný manžel, ale nebyl to manžel rozhazovačný. Naopak. Když se mu do rukou dostalo bohat-

ství, o jakém se mu nesnilo, stanovil si za úkol rozmnožovat je. Aby omezil výdaje, nastěhoval se do paláce svého tchána, a tím se vyhnul nutnosti udržovat vlastní dům. Kromě toho hromadil královské úřady, aby mu majetek vzrůstal. Takto naléhal na regenta kvůli úřadu královského lovcího v Monceaux.

Filip Orleánský, bystrý psycholog, vyzpovídal jednoho dne mladou hraběnkou d'Évreux a ke svému velkému údivu se dozvěděl, že se manžel dosud neurčil učinit ji svou ženou v milostném smyslu. Anne-Marie to zanedbávání velkoryse přičítala tomu, že s manželem stále žijí ve finančnickově paláci a že to soužití dnes a denně připomíná její plebejský původ.

Regent, vyzbrojen tímto důvěrným sdělením, si předvolal rezervovaného manžela a držel k němu přibližně takovýto proslov: „Úřad dostanete, osobně vám předám pověřovací listiny, až budete žít ve vlastním paláci.“

To byl skrytý příkaz. Évreux okamžitě začal jednat. Od finančnicka Lawa zakoupil pozemek o rozloze tisíc dvě stě sáhů v hodnotě 77 090 livrů, ležící v někdejší „Gourdeské bažině“. Zasypané bažiny tvoří krásné území mezi Grand Cours (budoucí Champs-Élysées) a obcí Roule.

Tam se pustil do díla architekt Mollet a koncem roku 1718 byl inaugurován palác d'Évreux na slavnosti pořádané v salonech v přízemí. Návštěva poschodí nebyla možná, jelikož pán domu, věren své lakotě, nepovažoval za nutné dát je zařídit. Pověřovací listiny, po nichž tak toužil, nicméně dostal, ale na manželčiny dveře přesto nezaklepal.

Právě při té inaugurační slavnosti Anne-Marie pochopila svůj omyl, když viděla, jak se manželova oficiální milenka, vévodkyně de Lesdiguières, bez skrupulí snaží zaujmout její místo. Nyní si uvědomila, že ženou svého muže nikdy nebude, a zároveň postrehla zvláštní věc: už si to nepřeje.

Po několika měsících, když předtím požádala o odloučení od lože a statků, opustila Anne-Marie palác, vrátila se k otci a tam v pěta-

třiceti letech v roce 1729 zemřela. Manžel, po svých výstřednostech vyžilý a po záchvatu mrtvice zdětinštělý, ji dokázal o mnoho let přežít v paláci, který vystavěl; vedl tam skromný život. Smrt si v roce 1753 odnesla už jen pouhou lidskou trosku. Několik měsíců poté se palác d'Évreux stal vlastnictvím markýzy de Pompadour.

Když markýza palác koupila, nebyla už oficiální favoritkou. Zdraví a poněkud chladný temperament jí zapověděly královskou ložnici, ale pro Ludvíka XV. zůstala nadále důvěrníci, zábavnou společnicí, nenahraditelnou přítelkyní. Tím vším zůstala ještě víc než deset let, ale dobře věděla, že její postavení platonické milenky je křehké. Králi na ní jistě záleží, ale kdoví, zda ho srdce a hlavně smysly najednou nepřipoutají k některé hezké a velice obratné ženě... Tak obratné, jako bývala ona.

Pompadourka rovněž věděla, že v pozlacených sálech Versailles je mnoho těch, kdo ji nenávidí a čekají na její pád. Hledala si tedy v Paříži příjemný dům, dům, který bude její, sama si jej koupí, z vlastních peněz zaplatí a zařídí podle svého. Měl to být palác d'Évreux.

Ihned začala jednat, zbrusu přebudovala interiéry, konečně zařídila značně zanedbané první poschodí; jak měla ve zvyku, získala nejlepší současné umělce, aby jednoho dne mohla krále přijmout v prostředí hodném jeho a hodném jí. Ve skutečnosti ve svém krásném pařížském domě příliš nepobývala, protože Ludvík XV. nechtěl, aby se od něj vzdalovala.

Usadila tam tedy svého bratra, markýze de Marigny, hlavního dohlázeatele královských staveb, a také Collina, svého vlastního intendantu. Markýzi vděčí Paříž za avenue, jež dnes nese jeho jméno. On také určil definitivní podobu zahrad budoucího Elysejského paláce po nezdaru s proslulou zelinářskou zahradou madame de Pompadour. Markýza si totiž přála mít stejně krásnou zelinářskou zahradu, jako má král ve Versailles, ale když se její zahrada začala budovat, vyvolala v Paříži značné pobouření. Přehrazovala Grand Cours a favoritka tím na popularitě opravdu nezískala.

Když markýza 15. dubna 1764 zemřela, zdědil palác král, ale pouze palác, zařízení i umělecké sbírky se rozptýlily v dražbách. Pro dražebního odhadce XXI. století to zní jako sen!

Ludvík XV. pojal zvláštní rozhodnutí, a sice že palác d'Évreux bude sloužit k ubytování mimořádných vyslanců. Protože král zároveň rozhodl, že tam bude shromážděn nábytek a různé předměty z královského mobiliáře (královský sklad nábytku ještě nebyl zbudován), žádnému vyslanci se do toho skladiště nechtělo. Měl by tam asi takové pohodlí jako ve vetešnickém krámu.

Když architekt Gabriel vystavěl oba paláce s kolonádami, které dnes šlechtí náměstí de la Concorde, Palác mimořádných vyslanců přišel jak o svůj název, tak o funkci skladiště mobiliáře. Zcela ho vyprázdnili. Ludvík XV. nevěděl, co si s ním počít; prodal ho tedy abbému Terrayovi, svému hlavnímu kontrolorovi financí, jenž byl jako muž bdící nad výběrem daní mimořádně neoblíbený. Jednou v noci jakýsi šprýmovný Pařížan překryl tabulku s názvem ulice U prázdného měsíce nápisem s jeho jménem.

Terray byl zároveň muž obezřetný. Pěkný palác, umístěný v samém středu Paříže, se mu zdál příliš nápadný, pospíšil si tedy s jeho prodejem; nikdy v něm nebydlel. Prodal ho nesmírně bohatému finančníkovi Nicolasi Beaujonovi, který za něj dal milion livrů a skoro okamžitě se v něm usadil.

Pokud se hrabě d'Évreux zajímal pouze o přízemí, Beaujon se naopak postaral především o první patro a o své soukromé pokoje. Pod jeho velením dozal „palác Beaujon“ ještě většího přepychu a rafinovanosti než za času madame de Pompadour. Udělejme si představu spíše podle pasáže v knize Merry Brombergerové; věnovala ji Elysejskému paláci v dobách finančnickových: „Ložem byl koš z malovaných růží; ráno se budil ve hře zrcadel ve svém linonovém povlečení přímo do rozkvetlých záhonů pod okny. Večer uléhal jako v pohádce: do usínání byly pro něj osvětlovány stromy a sochy v zahradě záplavou bengálských ohňů zlaté barvy. Koupelna, potažená mušelínem

s drobnými kytičkami na růžovém podšití, byla tak úchvatná, že když tam paní Vigée-Lebrun přijela malovat Beaujonův portrét, nedala jinak, než že se v ní vykoupe.“

Dodejme, že jeden ze salonů v přízemí nese slibný název „stříbrný“. Mohli bychom si představovat, že takové zázraky si užívá nějaký mladý muž, tak trochu efébského zjevu, jakýsi Narcis, vášnivě zaujatý vlastní krásou. Tak tomu nebylo. To by byl dokonce tragický omyl, protože Beaujon v sedmapadesáti letech – v roce 1775, kdy palác koupil – byl obézní, revmatismem soužený muž, který se pohyboval jen na vozičku. Zrak mu příliš nesloužil, sluch také ne a kvůli zničenému žaludku nemohl okusit nic při opulentních hostinách, jež v královském stylu pořádal pro své neschťné přátele. Ženy sice zbožňoval, ač se jich skoro nedotkl, ale rád se jimi obklopoval asi tak, jako má někdo rád kolem sebe květiny.

Večer nechal hosty hodovat a odebral se do svého pokoje s celou kyticí hezkých žen, které se usadily kolem jeho lože a štěbetaly, smály se, někdy i zpívaly. Říkal jim ukolébavky a vybíral si stále tytéž; favoritkou byla jistá paní de Falbaire, v jejím náručí ostatně 20. prosince 1746 zesnul; zahájil tím bezděčně určitou tradici, kterou potom následoval jeden z prezidentů III. republiky.

Beaujon byl štědrý mecenáš, královský hostitel, ale především prostě velkorysý muž. Dva roky před svou smrtí nechal na předměstí Roule vystavět velký špitál pro chudé, z něž se později stala nemocnice Beaujon.

Ženu, která ho v jeho paláci vystřídala, si dějiny pamatují pod zvláštním jménem Občanka Věrité (Pravda).

Ovšem když Louise-Bathilde d'Orléans, z níž se sňatkem stala vévodkyně Bourbonská, zakoupila palác Beaujon poté, co se v dražbě rozprášily finančníkem nashromážděné poklady, zdaleka by ji nenapadlo, že jednou získá tak zvláštní jméno. Bylo jí třicet sedm let a bylo jí už jasné, že ani velké jméno, ani slušné jmění štěstí nezaručují.

V to však věřila, když se ve dvaceti letech z lásky provdala, ostatně

z lásky oboustranné, za staršího syna knížete de Condé, mladého vévodu Bourbonského. Zažila tehdy několik měsíců štěstí v prostředí, jež v našich představách romantickou představu nevyvolává. Bourbonský palác je impozantní, značně nevlídná stavba, ve které se občas pohybují naši poslanci.

Po narození syna, z něž se stal nešťastný mladý vévoda d'Enghien, zastřelený později v příkopu ve Vincennes, se manžel o Louise-Bathildu zcela přestal zajímat a dal jí to nepříliš ohleduplně najevo. Jednou se chystala odjet na zámek Chantilly, oblíbené sídlo Contiů, dostala však lístek s naprosto jednoznačným smyslem: „Netřeba, madame, abyste se tam obtěžovala, v lásce vás nemá můj otec, já stejně tak a celá společnost rovněž.“ Hrubší snad ani nemohl být.

Louise-Bathilde přišla o syna, jehož nikdy nevidala, byla vyhnána ze svého příbytku, hledala tedy útěchu u milenců: u rytíře de Coigny, hraběte d'Artois, který s ní zacházel hanebně, i u některých méně známých. Až ji potkala láska v osobě Alexandra de Roquefeuille, mladého námořního důstojníka, s nímž měla dceru Adélaïde-Victoire. Nechávala ji vychovat u sebe, vydávala ji za svou svěřenku.

Když se vévodkyni podařilo zakoupit palác Beaujon, zaradovala se a hned ho přejmenovala: bude to palác Élysée-Bourbon. Vedla tam společenský život jako žena bez avantýr. Smrt mladého pana de Roquefeuille, který v roce 1785 utonul v rejdě u Dunkerque, ji zbavila touhy po lásce, zůstal jí hluboký smutek.

Milence už neměla, nacházela si tedy platonická potěšení – vrhla se na okultní vědy. Magnetismus, jehož velký mág Mesmer lákal ke svému proslulému stolečku pařížskou smetánku, v ní našel nadšenou adeptku. Pak se nadchla pro neznámého filosofa Louise-Clauda de Saint-Martin, po němž potomstvu zůstalo slibné heslo Svoboda, Rovnost, Bratrství. Nejen on, ale i další obskurní filosofové, mezi nimi také pološílená věštkyně, jež si nechala říkat Matka boží, byli v salonech Elysejského paláce stálými hosty, než vypukla Revoluce.

Revoluci schvalovala Louise-Bathilde tím spíše, že jedním z vůdců

byl její bratr, vévoda Filip Orleánský. Když si zvolil přízvisko Občan Égalité, sestra se rázem stala Občankou Věřité.

Stejně však musela prchnout na svůj zámek Petit-Bourg; i tam byla zatčena a odvezena do věznice Force. Byla odsouzena k smrti a za život vdělila pouze Robespierrovu pádu. Teprve v roce 1797 se mohla vrátit do svého malého pařížského paláce. Ovšem v jakém stavu ho našla!

Élysée-Bourbon byl vyrabován, zdevastován lidem, a aby se znovu stal, čím býval, bylo by zapotřebí daleko víc peněz, než jakými disponovala. Přízemí tedy pronajala podnikatelskému manželskému páru, Horvynovým, kteří je začali využívat. Élysée se z takřka královského paláce stalo veřejnou tančírnu (měli bychom poznamenat, že za Revoluce v něm byla i tiskárna a následně dražební síň). Ale jaká tančárna to byla! Chodili tam vojáci a grizetky a poloobnažené merveilleusy. Tančilo se tam, pilo, souložilo, dalo by se říci, že se z Élysée stal takřka veřejný dům.

Až Napoleon I. svou tvrdou rukou a smyslem pro řád bývalému paláci Évreux navrátil důstojnost. 6. srpna 1805 se vlastníkem Élysée-Napoléon stal Joachim Murat, francouzský maršál a po sňatku s Napoleonovou sestrou Caroline císařův švagr. Dekoratéři Percier a Fontaine, v době císařství cenění, se chopili díla. Sídlo se znovu zaskvělo v plné kráse a přepychu. Chodíval tam Murat se svým generálním štábem v kloboucích s pery a v nablýskaných holínkách. Během manželových častých zaneprázdění tam Caroline přijímala milence. Dlužno dodat, že nijak diskrétně.

A když se stala milenkou pařížského guvernéra Junota, při návratu z divadla se jím nechala doprovázet a připustila, aby guvernérova ekvipáž celou noc stála ve dvoře, nemohlo nikomu ujít, kde se guvernér právě nachází a co právě činí. Jednou večer se stalo, že ve voze bezděčně zapomněli i Junotovu manželku Lauru. Pomstila se ve společnosti Metternicha, tehdejšího rakouského vyslance ve Francii, jenž mezi jiným byl též svého času milencem Caroline.

Když se z bouřlivých Muratů stali král a královna neapolští, palác opět připadl Napoleonovi. Jen proto, aby ho při rozvodu daroval Josefíně, ale zapuzená císařovna v něm takřka nepobývala a ponechala si ho jenom dva roky.

V roce 1815 po Waterloo se v Élysée usadil car Alexandr I. a všude kolem tábořili jeho kozáci.

Intermezzo mládí a takřka domácí radostnost v Élysée obstaral vévoda de Berry se svou mladou manželkou Marií-Caroline Neapolskou, vévodkyní zvanou Rtuť. Vévodkyně tam vedla malý dvůr, veselý jako ona sama, a uspořádala několik bálů; zažila tam ale i hrozné chvíle zoufalství, když se z ní po Louvelově vražedné ráně stala mladá vdova. Dlouho tam pak už nezůstala.

Dalším krátkodobým majitelem byl princ Ludvík Napoleon, když se stal prvním prezidentem II. republiky. V Élysée zůstal jen do doby, než se stal císařem, poté se usadil v Tuileriích.

Po Napoleonu III. se Elysejského paláce ujala republika a zůstal jí trvale. Pod zlatým táflováním se střídali prezidenti, až to táflování začalo být trochu omšelé. Někteří tam zemřeli: Sadi Carnot, zavražděný Caseriem, strohý Paul Doumer, zavražděný Gorgulovem, a kromě jiných dalších proslulý Prezident Slunce, Félix Faure, který tu zemřel v náručí své milenky, krásné paní Steinheilové.

Další osobnosti se sem vepsaly svou dobrotivostí, moudrostí, státnickým duchem, či svou bezvýznamností...

S manželkou Vincenta Auriola, prvního prezidenta IV. republiky, začala éra paní domu. Paní Auriolová zosobnila vkus, eleganci a jistou autoritu. Hned zpočátku odstranila z Élysée ohavný skleník, který zpola zabíral čestný dvůr a fasádu hyzdil, čímž paláci navrátila někdejší půvab. Následoval vnitřek, a tak se z oficiálních recepcí staly ne útrapné návštěvy, ale příjemná setkání významných lidí. Pomáhala jí snacha Jacqueline, úžasná mladá žena, fanatička letectví. Vážná nehoda ji navždy poznamenala, ale kuráž jí zůstala. Po různých chirurgických zákrocích začala znovu létat a získala pro Francii několik

vítězství. Jméno Jacqueline Auriolové je vepsáno ve zlaté listině žen-aviaticek.

Přišla V. republika a vláda generála de Gaulla. Pod leskem jeho slávy a imponantní osobnosti jeho manželka, rozená Yvonne Vendrouxová, jež se pro celou Francii stala „tetskou Yvonne“, řídila diskrétně, ale pevně všední život prezidentského domu, odkud každý týden pravidelně vyjížděli do milovaného sídla v Colombey-les-Deux-Églises.

Georges Pompidou, vzdělaný absolvent École Normale supérieure, obdivovatel moderního umění a francouzské poezie – sestavil dokonce antologii –, si uchoval zemité kořeny, jež spojoval se svým finančnickým nadáním. Jeho smrtí ztratila Francie velkého prezidenta!

Za Valéryho Giscarda d'Estaing, skvělého finančníka, to v Elysejském paláci najednou začalo chodit jinak. Prezident tam zval na snídani i uklízeče. Občas pozval na večeri dvojici obyčejných Francouzů, přičemž dbal na to, aby večeri vedl obeznalý traktér...

Za François Mitteranda začal palác, i když si stále uchovával svou prezidentskou noblesu, být trochu tajemný. Prezidentova žena Danielle se zajímala spíše o jihoamerické revolucionáře než o recepci v paláci, kde ostatně ani nežila. Spáchal tam sebevraždu prezidentův poradce François de Grossouvre, a dařilo se mladé Mazarince, jeho tajené dceři. Skrýval se tam se svou nemocí, již nechtěl dát veřejnosti vplen...

Za Jacquesa Chiraka došlo k velkolepým gestům, rozmáchlým řečem, ale palác byl zachráněn díky Bernadette Chirakové, dokonalé manželce a rozumné ženě; přestože projevovala manželovi neskonalou lásku, dokázala získat vlastní popularitu svými originálními a vítanými charitativními počiny. Skutečná první dáma!

Vše se změnilo s Nicolasem Sarkozym, který krátce po svém zvolení činil vše možné, aby u něj zůstala manželka Cécilia, již ta funkce ani trochu nelákala. Následoval rozvod a skoro vzápětí nový sňatek

s přitažlivou Carlou Bruniovou, zpěvačkou a bývalou topmodelkou. S ní se v Elysejském paláci zabydlela kytara a svět showbyznysu, ale radovánky rázem ustaly s narozením malé Giulie.

Co bude dále? Uvidíme...

Elysejský palác je pro veřejnost otevřen výhradně ve dnech národních svátků.

<http://www.elysee.fr>

AMBOISE

Markétiny slzy

*Já, Markéta, z všech květů vybrána,
do francouzské zahrady jsem byla vsazena,
tam vedle lilii zůstávala.*

*Poznala jsem tam dvorské hry, tance a turnaje
a nyní vidím a seznávám,
jak vše, co dobré bylo,
bylo mi odňato a v nic se rozplynulo.*

Sy pěkné melancholické verše nenapsal slavný básník, ale dvanáctiletá dívka, když se odebírala z domu, kde hodlala strávit celý život. Takřka ji vyhánějí, přestože je snad největší evropskou princeznou. Jakže se jmenuje? Markéta Rakouská. Je to dcera císaře Maximiliána, vnučka Karla Zpuupného, pověstného velkovévody Západní říše, a Markéty z Yorku. Přesto se mladý francouzský král Karel VIII., jehož odjakživa miluje a s kterým ji kdysi zasnoubili – tedy vlastně dle tehdejšího úzu ji za něj provdali –, s nímž a pro nějž byla dle královských zvyklostí vychovávána, oženil s jinou. S ženou, která trvala na jejím odjezdu...

Vše začalo před devíti lety, večer 22. června 1483 kolem páté hodiny, u mostu přes Loiru. Shromáždilo se tam mnoho pánů a paní, vedených Annou Francouzskou, starší dcerou Ludvíka XI., a jejím

manželem Pierrem de Beaujeu. Všichni čekali na příjezd ekvipáže, jež dívku přivázela.

Nečekali dlouho. Setkání bylo dobře zorganizováno lidmi, kteří se v tom vyznali. Lidé z francouzské strany sotva dorazili na konec mostu, když se objevila trochu zaprášená nosítka. V nich byla maličká tříletá Markéta se světlými vlasy a růžovými tvářemi jako učiněná panenka. Když se průvod zastavil, přistoupil francouzský dauphin, odtáhl sametové záclony a všem ukázal svou budoucí choť. Spořádaně seděla mezi svými dvěma guvernankami, Vlámkou, paní de Ravensteinovou, a Francouzkou, paní de Segré. V té chvíli na hradbách zámku zaduly stříbrné trouby. Pak se ozvaly zvony z kostela Saint-Denis a Notre-Dame-de-Grève, zatímco mladistvý pár uprostřed jáso tu ruku v ruce stoupal k zámku, kde ho očekávala královna Charlotte, druhá manželka Ludvíka XI. a matka následníka Karla.

Mladý princ hezký nebyl. Měl velký nos, odulé rty a záda trochu pokřivená, ale malé Markétě připadal hezký. Na druhý den byly obě děti v kapli sezdány jakýmsi předběžným sňatkem. Kolem nich se shromáždil celý dvůr. Jen král chyběl. Přesto byl ten svazek jeho trpělivě připravovaným dílem, protože díky němu království získalo Markétino báječné věno: Artoisko, Burgundsko, Charolais a Mâconnais. Ale Ludvík XI. ve chvíli, kdy vyzváněly zvony, takřka umíral na svém zámku Plessis-lez-Tours a čekal na svou poslední hodinku pod dohledem svatého Františka z Pauly.

Zemřel dva měsíce nato. Jeho dcera Anna, o níž s oblibou říkal, že je ve Francii ženou nejméně ztřeštěnou, „neboť v moudrosti sám se nevyzná“, se stala regentkou, dokud jeho mladý bratr nedosáhne dospělosti. Znamenalo to, že bude všemu pevně vládnout, počínaje houfem královských dětí, jež dostala na starost. Kromě Karla a Markéty vychovávala totiž paní, jíž se dostalo přízviska Madame la Grande, chudou sirotu, sestřenku Louisu Savojskou; ač byla malou královničkou, zůstala vždy věrnou a spolehlivou přítelkyní. Daleko později po pohromě v Pavii společně obě princezny podepsaly „Dám-

ský smír“: Louisa za svého syna Františka I., Markéta za synovce Karla V. Jejich přátelství stejně jako cit, jež Markéta chovala vůči „velkému francouzskému sadu“, neplatily málo na politických vážkách.

Koho by tehdy napadlo, co dramatického a zároveň slavného osud chystá! Na Amboise se žilo příjemně. Zámek kdysi vystavěl rod téhož jména; ostatně mu patřil do doby, kdy se panství zmocnil Karel VII.; již dlouho předtím byl Ludvíkem XI. přirčen ženě, o níž se zvláště nezajímal – jeho vlastní manželce –, a dětem, které viděl pouze jako pěšce na šachovnici. S Markétou zavládla ve starobylém sídle skoro domácká atmosféra. Mladého krále s jeho malou královničkou pojilo hluboké něžné pouto. Nosil jí dárky, holoubky něžné jako ona, a v zásadě nic nemělo zkalit to čisté, dosud dětské nebe.

V zásadě! Existují však v politických hrách nějaké zásady? V roce 1491 se Madame la Grande donesla závažná zpráva: Anna, mladá vévodkyně Bretaňská, již táhne na patnáct, přislíbila ruku císaři Maximiliánovi, Markétinu otci. Pro Karla VIII. to byla vlastně urážka, protože jako poddaná se vévodkyně nemohla provdat bez souhlasu francouzského krále... Bylo to i nebezpečné. Znamenalo to totiž, že se Němci usídlí na hranici Francie, a když se jim zlíbí, rozetnou Francii vedví. Tomu se rozhodně musí zabránit, a to jediným způsobem: Karel se musí oženit s Annou Bretaňskou!

Mladý král kupodivu hájil Markétu a své štěstí, jenže musel bojovat se starší sestrou, jež na sebe strhla monarchické postupenství. Nestal na ni. Chtě nechtě musel odejet do Nantes s údajným posláním upomenout vévodkyni, aby se zamyslela nad svými nejsvětějšími povinnostmi.

Bohužel ale v Nantes sám ztratil rozum. Zamiloval se do Anny, naráz pustil z hlavy Markétu, Artois a Franche-Comté. Přemluvil Annu, aby se vzdala představy, že se stane císařovnou. Bude ale francouzskou královnou! Nato se s ní na zámku Langeais oženil a odejel strávit líbánky na zámek Plessis-lez-Tours. Na Amboise zavládlo mlčení. Dlouho netrvalo. Rok po sňatku byla Markéta, která, ač tomu

nic nenasvědčovalo, doufala, že bude moci na zámku dál žít, vyzvána, aby se vzdálila. Dle neskrývaných formulí to byl vlastně příkaz: nová královna na ni žárlí a přeje si, aby odejela.

Markéta tedy odjela. Nejprve ji usadili v nehostinném zámku Melun, než se urovnají záležitosti s Maximilienem, který s dvojí hodností nebyl spokojen. Komu by se to ostatně líbilo? Vzali mu nevěstu a dceru mu poslali zpátky. Dívka ovšem získala svobodu: mohla se rozjet do Flander za babičkou, Markétou z Yorku, která už pro ni zamýšlela jiný osud. Osud pozoruhodný, zvláštní: Markéta se zprvu provdala za Juana, knížete Asturského, krátce nato ovdověla. Nedlouho poté ji provdali za krásného vévodu savojského, Emmanuela-Philiberta, jehož k zbláznění milovala. Byla to doba štěstí; jenže vévoda jednou po návratu z lovu vypil sklenici studené vody, a to ho sklátilo do hrobu. Markéta si přála, aby jeho hrobka byla hodna jejího žalu, aby byla ohromná a úžasná. V Brou u Bourg-en-Bresse vznikl velký kostel z bílých kamenů, kde spočívá tělo milovaného. Krásný dar, který bezděčně přispěl do „drahocenné francouzské pokladnice“. Když Markéta znovu ovdověla, byla již regentkou Nizozemska, a než se v Brou uložila k poslednímu spánku, vepsala se do dějin.

Vraťme se však do Amboise, kde Karel VIII. zahájil nové rozsáhlé stavby a nechal naplánovat veliké zahrady, aby se zalichotil své malé Bretaňce. Obklopil ji tam skvělým dvorem, jenže ta „skvělá potěšení“ si sám příliš neužil. Když se 7. dubna 1498 v královnině doprovodu vracel galerií nad míčovnou, udeřil se do čela o kamenný překlad dveří a hned ten večer skončil. Někdo tvrdí, že ho nezahubil ten nízký trám, ale příliš čerstvý pomeranč. Tedy záhada nad záhadou.

Novým francouzským králem se stal vznětlivý bratránek Orléansů, z nějž se stal rozumný Ludvík XII. Oženil se s vdovou svého předchůdce, když předtím odstranil při mučednickém procesu nebohou Janu Francouzskou, dceru Ludvíka XI. Byla to svatá, jemná bytost, bohužel ale kulhala, a tak byla poznamenaná. Ludvík opustil Amboise, měl raději svůj zámek v Blois; usadila se tam až Louisa Savojská, někde-

ší chudá sestřenka, přítelkyně Markéty Rakouské, vdova po hraběti d'Angoulême. Měla s sebou dvě své děti, Françoise a Marguerite. Louise se zabydla postaru, ale pro obě děti představoval Amboise pravý dětský ráj. Na politiku nemyslely, temné starosti ponechávaly na Louise. František je údajným dědicem Ludvíka XII., jelikož Anně Bretaňské se nezdařilo dát Francii potomka. Ta opakovaná nezdařilá těhotenství Louisa Savojská těžce nesla.

V říjnu 1509 skončila doba smíchu a her její dcery, „Kopretinové Markéty“, nejdokonalejší princezny. Nastal čas slzí a pláče, s nímž půvab zahrad v Amboise nic nezmohl: na příkaz královny Anny se měla Markéta provdat za vévodu d'Alençon, a tomu bylo o dvacet let víc. Věkový rozdíl by tak na překážku nebyl, kdyby dívčino srdce už nebylo zadané. Komuže je dala? Půvabnému, chrabrému, skvělému, proslulému Gastonu de Foix, jemuž ostatně se „bouřlivá italská sláva“ při bitvě u Fornoue stane osudnou. Markéta tedy plakala, a to ještě nevěděla, že jednou bude královnou Navarrskou. Mezitím její bratr František proháněl sukně, užíval si a čekal, až mu francouzská koruna spadne do klína.

V roce 1515 se konečně dvůr Františka I. a královny Claude – dcery Ludvíka XII. a vévodkyně Bretaňské – usadil v Amboise. A nebyl to ledajaký dvůr. Slavnosti pořádal kouzelník a měl nachystané zázraky: nikdo menší než Leonardo da Vinci se před prahem Clos-Lucé neskláněl a František I. se stále mohl dívat na záhadný úsměv Mony Lisy.

Louisa Savojská se usmívat přestala v roce 1531 a Amboise upadlo v zapomnění. Král stavěl Fontainebleau a u Loiry ohromující Chambord, aby potěšil paní de Châteaubriant. Pak nastala temná noc.

Když na zámku pobýval manžel Marie Stuartovny František II., muž křehkého zdraví, vypukla protestantská vzpoura. Údajně ji vedl Renaudie, ale v zákulisí ji řídil kníže de Condé. Král byl ohrožen, dvůr prožil dny úzkosti, brzy se však naskytlá záchrana. Ta ale bohužel znamenala masakr. Během třinácti dní, od 17. do 30. března 1560, se

v Amboise věšelo, stínaly se hlavy, lidé byli na kusy trháni. Smrt nelítostně kosila přísahance, a mladý royalistický pár ta zvěrstva sledoval bez mrknutí. Když se druhý den dvůr po té hrůze odebral pryč, zanechal na náměstí du Grand-Carroi čtyři hlavy povstalců. Tím Amboise přestalo být místem radovánek; brzy se z něj stalo státní vězení.

Vrchní intendant Fouquet, který byl zatčen v Nantes, tam pobyl několik dnů, než se dostal do Vincennes a než byl zahájen jeho proces. Později ho čekal Lauzun, poté Pignerol. Díky královu daru se zámek dostal různým vlastníkům: Gastonu Orleánskému, vévodkyni de Berry, Choiseulovi, vévodovi de Penthièvre; Revoluce se však na zámku podepsala, a když ho vévodkyně Orleánská získala zpět, bylo na něm mnoho co napravovat. Jeden čas tam byl vězněň Abd el-Kádir, poraženec v alžírských bojích. Nyní je zámek v majetku nadace Condéových.

Je možné navštívit zámecké královské pokoje a též hrobku Leonarda da Vinci.

<http://www.chateau-amboise.com>

BAGATELLE

Růže... a k nim thé!

*Kam zasadil jsem růže plané,
vždy mi jen růže vykvetly...*

Amado Nervo

Nejdřív se mu říkalo Babirole, pak ale v roce 1720 nechal maršál d'Estrées pro svou mladou krásnou ženu vystavět domeček na kraji Boulogneského lesa, na samé hranici parku zámku Madridského. Opravdu maličký domek, čtyři místnosti v přízemí, v poschodí také tak, navíc tam byly mansardy. I tak ovšem přišel draho: přes sto tisíc livrů, ovšem maršál na to nezhral. Bylo to prosté. Nedávno získal hodně peněz spekulací s čokoládou a kávou, nemluvě o tom, jakou sumičku mu vynesl Lawův systém. A byl zamilovaný... Jak by také ne, když je muži o třicet let víc než jeho ženě?

Žárlivý ale vůbec nebyl. Aťsi je jeho žena hezká, zářivá, ať se jí koří, závidí mu ji, toť vše, co si žádá, a půvabná maršálka toho bohatě využívala.

Spřátelila se s blízkou sousedkou, slečnou de Charolais. Ta žila v bezprostředním sousedství v Petit-Madrid a vedla tam život rozmařilý, nijak hodný následování. Slečna de Charolais byla dcera vévody Bourbonnského a slečny de Nantes, ta zas byla dcerou Ludvíka XIV.

a paní de Montespan. Měla to tedy vlastně v rodině. Jakápak počestnost?

12. srpna 1721 byl dům slavnostně zasvěcen; při večeři zasedl v čele regent se svou novou milostenkou, paní d'Averne. Znamenalo to hned zpočátku dům pasovat na elegantní místo galantních radováněk, a tím také dlouho zůstal. Bagatelle, který vyšel tak draho, se zprvu pro svou paní, ale i pro některé její přátele stal příjemným útočištěm, zcela zasvěceným Amorovi a milostným rozkoším.

Maršálka d'Estrées tam přijímala své milence: krásného Marsillyho, markýze de Chauvelin, kancléře d'Aguesseau, prezidenta Hénaulta, hraběte z Roussillonu, aniž to jejího manžela v nejmenším zajímalo. Manžel v roce 1737 zemřel, ale nikoli zdrcen vahou parohů, jež ho nikdy příliš netížily. Žena ho oplakávala přiměřeně dlouho a pak dál vedla navykly příjemný život, což velice těšilo mladého Ludvíka XV. Král několikrát zajel navštívit tu jednu, tu druhou hezkou sestru de Nesle, jež slečna de Charolais tak trochu popostrčila do jeho postele. Obě přítelkyně se prostě řečeno, ač to byly urozené dámy, chovaly tak trošku jako sprosté dohazovačky... Ovšem dělaly to pro krále!

Máme-li věřit d'Argensonovi, mohl tehdy Boulogneský lesík a okolí být něco jako dosti příjemná obdoba ráje: „Večeří se v Madridu u Mademoiselle; pozdní večeři máme v La Muette; odpoledne jsme byli hosty v Bagatelle u maršálky d'Estrées; pěkně se tam tráví čas, je-li komu libo, pomiluje se, na vše je pamatováno...“

Smrt maršálky v roce 1745 těm organizovaným prostopášnostem učinila přítrž. Její domeček měl postupně různé majitele, mezi jinými jistou paní de Mauconseil; protože králi nadále zajišťovala galantní schůzky, dosáhla u něj pro svého manžela jmenování guvernérem Colmaru, později Huningue. Aby se králi odvděčila, poskytla mu přístřeší pro jeho milkování s kněžnou de Robecq; její oddanost šla až tak daleko, že na počest krále Stanislava, tchána Ludvíka XV., uspořádala slavnost tak okázalou, že se tím málem zruinovala. Zhasly lampiony a bengálské ohně, květiny zvadly, vůně vyvanuly, Bagatelle se na

několik let ponořil do spánku. V těch letech tam paní de Mauconseil žila dost osaměle, než roku 1770 opustila tento svět. Domek, který během čtyř let změnil tři majitele, chátral...

Byl natolik zpustošený, že ho v roce 1777 srovnali se zemí; ustoupil dnešním elegantním pavilonům. Jeden dvacetiletý princ se tam k pořešení jedné královny měnil v kouzelníka...

Byl to hrabě d'Artois. V roce 1775 koupil Babirole od paní d'Estrées, ale nic zvláštního s ním nepodnikal až do dne, kdy ho v sázce vyzvala jeho švagrová, Marie Antoinetta, aby vystavěl paláček na místě bývalých galantních schůzek krále Ludvíka XV. A ať stojí za takové dva měsíce: přesně za šedesát tři dny.

Ve dvaceti letech se člověk nezalekne ničeho. Artois sázku přijal a okamžitě najal architekta Bélanguera. V sázce bylo sto tisíc livrů. Přesně tolik zaplatil maršál d'Estrées za Babirole, jenže nyní to musí být něco onačejšího... A nejen to, princ odhadl, že ho to bude stát šestkrát tolik.

Ve skutečnosti na přestavbu Bagatelle se „zahradami, dependencemi, grottami, jezírky a květinovými záhony“ bylo potřeba dvanáctkrát víc. Devět set dělníků pracovalo dnem i nocí, na stavbu se vozily náklady kamenů, sádry a vápna z okolí. Zároveň se shromažďoval nábytek, bronz, porcelán, křišťál, Hubertem Robertem malované zástěny, ostění, hedvábné tapety, vše, aby se z Bagatelle mohlo stát to nejrozkošnější z knížecích hnízdeček. Bláznovina, ale tak úchvatná! Ve stanovený den se Marie Antoinetta prošla růžovou zahradou s květy tak rozvívenými, že vypadaly, jako by tam kvetly odjakživa. Královna sázku prohrála, ale dostalo se jí pamětihodné slavnosti, při níž se oddala své vášni pro divadlo a odříkala hlavní roli v *Růžence a Mikulášovi*; pán domu a paní de Polignac jí přihrávali. Ludvíku XVI. se prý hra zdála nudná a vypískal ji, načež ho stihly výčitky, protože manželky jako herečky se to dotklo. To bylo na pováženou! Mladé královně se ale v Bagatelle tak líbilo, že se tam několikrát vrátila povečeřet za zvuků houslí a fléten a zatančit si...

Marie Antoinetta ale byla pouhá návštěvnice. Sotva se vrátila do Versailles, zahrady a rovněž palác uvítaly jinou panovnici. Byla to tehdy snad nejhezčí žena z celé Paříže. Tak hezká, že se nám i po desítkách let zatají dech, když se díváme na její portréty. Byla tak plavá, perleťová, něžná, výjimečná, se vším všudy stvořená pro lásku. Jako kytice květů, sen, růžový závan toho oduševnělého, rafinovaného, galantního a libertinského XVIII. století. Prostě slečna Duthé z Opery, tehdy s titulem milenky nejpůvabnějšího z princů. Pohovořme o ní, ona za to stojí!

Stejně jako před Bagatelle byl Babiole, byla i nejprve Rosalie Gérardová, dcera obyčejného důstojníka a ještě obyčejnějšího děvčete z Versailles; oba neměli majetek, ale měli víru. Holčičku tedy svěřili do péče kláštera Sainte-Aure, kde údajně byla tehdy schovankou také o něco starší dívka, která se později jako hraběnka du Barry svým způsobem proslavila.

Rosalie ale v Sainte-Aure dlouho nezůstala. Brzy ji svěřili do péče tetám, a ty se ujaly její výchovy. Dámy, takto lichvářky, vetešnice a dohazovačky, brzy shledaly, že je neteř půvabná; objasnily jí, jaké výhody a potěšení z toho mohou plynout. Její duchovní výchovu ovšem nezanedbávaly.

Byly dokonce tak dbalé, že její další vzdělání svěřily arcibiskupu narbonneckému.

Monsignor Arthur-Richard Dillon z rodu někdejších irských králů byl okázalý prelát, prezident stavů v Languedoku a tamní administrátor. Krásný muž s vytříbeným vkusem, který si liboval v ženách a v lovu – v lovu všeho druhu! – dokázal svěřený poklad ocenit. Psal se rok 1769; Rosalii bylo sedmnáct.

U tohoto církevního knížete, jehož Marie Antoinetta nesenášela skoro stejně jako proslulého kardinála de Rohan, se malá Gérardka zaučila, nejen jak to chodí v lásce. Poznala i přepychový život a cvičila se v duchaplnosti. Monsignor Dillon ji seznámil s výbornými spisovatelí, s básníky, a hlavně s La Fontainem – autorem *Bajek* –, a ti všichni

se v té půvabné hlavince uhnízdili. Rosalii si však pro sebe dlouho neuchoval. Jeho rozkošnictví i, dlužno říct, neustálá dobročinnost mu bránily, aby tak hezké děvče držel na uzdě. Představil ji tedy paní de Saint-Étienne, jež vedla pod zástěrkou literárního salonu, kde se setkávali Diderot, Marmontel a Crébillon, ten nejvyššíbenější pařížský dům schůzek. V salonu se zdržovali duchaplní mužové, ovšem šlechtici pravidelně navštěvovali pokoje, a tam se Rosalie setkala s mistry galantního umění, jako byli vévoda de Richelieu a kníže de Soubise.

Dlouho tam však nezůstala. Ke krátkému milostnému románku ji unesl italský šlechtic, kníže Altieri; po něm následoval generální nájemce Hocquart. Ten krásné dívce dopřál prostředí, jež jí svědčilo, a zároveň ji uvedl do Opery, kde se stala součástí „křoví“ a sboristkou. Tam se navždy rozloučila se jménem Gérardová a stala se slečnou Duthé, půvabnou dívkou, již jsou všichni uneseni, protože s krásou se u ní pojí velká roztomilost, ba dokonce jistá duchaplnost.

„Mnoho jsem toho viděla,“ napsala později – sepsala totiž své Paměti. „Narodily jsme se v době, kdy si hezká žena mohla života náležitě užít. Já jsem si ten svůj užila ohromně. Byla jsem pošetilá, koketní, vznětlivá, chladná, prohnaná. Říkalo se o mně, že jsem hloupá, což mě nemohlo překvapit; soudili o mně, že jsem neobyčejně krásná, a aby to shodili, mé kráse přisoudili jako nezbytný doprovod slaboduchost.“

V Opeře se seznámila s Guimardovou a slavná tanečnice se stala její nejlepší přítelkyní.

Co na tom, že generální nájemce přišel na mizinu? Mademoiselle Duthé si pak volila milence, kteří nemuseli vždy nezbytně zajišťovat její potřeby. Opravdu milovala pana de Létorière a hrabě Potocki se jí dokázal natolik zalíbit, že se s ním oddala chvilkovému dobrodružství. To už bylo nadosah povznesení do knížecího stavu a spolu s ním velkosláva.

V Paříži se hodně mluvilo o slečně Duthé, o jejím kouzlu a půvabech, jimiž nešetří. Vyznamenal ji vévoda Orleánský, ne kvůli sobě,

ale kvůli svému synovi. Jako milující otec chtěl první milostné krůčky svého dědice svěřit ženě, jež ho dokáže na tomto poli povzbudit jako žádná jiná. Hezká Rosalie tedy jednoho večera poznala budoucího Filipa Égalité, tehdy pouhého vévodu de Chartres. Dopadlo to skvěle!

Pak však přišel hrabě d'Artois, a tentokrát to byl triumf. Králův bratr byl o několik let mladší než Rosalie, ale byl do ní tak zblázněný, jak jen je toho schopno tak přelétavé srdce a lehkovážná hlava. Ubytoval ji honosně ve skvostném paláci na Chaussée d'Antin, kde měla za sousedku svou milovanou Guimardovou, ale kníže se s ní častěji setkával v Bagatelle uprostřed nádherných zahrad.

Když hrabě de Provence narážel na Artoisovu manželku, bezvýznamnou a dlouhonosou Marii-Theresii Savojskou, prohodil ironicky:

„Bratr vyměnil savojský koláč za šálek thé...“

Rosalie uvykla velkorysému životnímu stylu. Byla vídána v Longchamp v karosce tažené šesti bílými koňmi s postroji z modrého marokénu. Zářila, oslňovala, přesto se však ozvalo pár hvizdů, dokonce u jejího kočáru došlo k potyčce, protože její okázalý luxus pobuřoval.

„Když se předvádí takový přepych, máme snad být překvapeni, když je tolik velkých dam odrazeno od údělu počestné ženy?“ napsala herečka Sophie Arnouldová s nemalou štipkou závisti.

Zámeček Bagatelle se však obohatil o nové umělecké dílo: hrabě d'Artois objednal u malíře Antoina Vestiera velký obraz své milenkyně. Obraz celé postavy, který nenechává stínku pochybnosti o její zářivé a dokonalé kráse. Dílo, jež má být nejpůsobivější ozdobou koupelny... Blížil se však konec šťastných časů. Přišla Revoluce a to pro Artoise znamenalo emigraci. Bagatelle utichl. Rosalie Duthé odjela do Anglie, kde žila dlouhá léta. Měla tam četné přátele; věrna tomu, co milovala, svým způsobem royalistka, se do Francie vrátila až po Restauraci, kdy se navrátili i „její princové“...

Růže však uvadají. Plavé vlasy zešedivěly. Jistěže si znovu volila krále podle chuti, ale z někdejších přátel jí jich zůstalo málo. Mnoho jich zahynulo na popravišti anebo v beznadějných bojích ve Vendée či v Condéově vojsku. Bagatelle už nebyl, co býval...

Za Direktoría zámeček koupil jistý Lhéritier, kterého nenapadlo nic lepšího, než učinit z něj jakousi „pobočku Mohamedova ráje“; zámeček si na obnovení své důstojnosti musel počkat na Napoleona, muže řádu. Císař ho uvedl do pořádku, jelikož měl v úmyslu učinit z něj cíl procházek a krátkodobého ubytování své rodiny. Římský král si hrál v jeho zahradách a Josefína se tam jednoho dne setkala s tím dítětem, kvůli kterému přišla o korunu, nicméně ho bezděčně shledala roztomilým.

Císařství zaniklo, načež se objevil někdejší majitel, mág, kouzelník, který kdysi stál při počátcích toho uměleckého díla. Zkrátka hrabě d'Artois. Pokud by si ovšem někdo představoval, že v Bagatelle znovu ožijí galantní slavnosti, mýlil by se. Hrabě d'Artois neměl věru nic společného se skotačivým hrabětem z Versailles. Dědicem Ludvíka XVIII. se stal vytáhlý, vážný, pobožný muž. A pokud na zámku podnikl nějaké práce, pak jen proto, aby z něj odstranil stopy někdejších výstřelků: galantní výjevy byly zamalovány, a teprve pak byl zámeček odevzdán jeho synu, vévodovi de Berry. I když právě tomu by jistě přišly vhod, protože byl nátury laškovně.

V roce 1832 přestal být Bagatelle majetkem královské koruny, přešel do anglického vlastnictví a doznal některých proměn. Markýz Hertford, bratr lorda Henryho Seymoura, jemuž za mnohé vděčí dostihový sport, a patrně nemanželský syn sira Richarda Wallace, tam zbudoval čínské lázně, přivezl sochy ze zámku Vaux-le-Vicomte a vázy z Bercy.

Navrhl také terasový zatravněný park, kde se mladý císařský princ, syn Napoleona III., učil jezdit na koni. Bagatelle odkázal Richardu Wallaceovi. Ten nechal odstranit přístavby a vystavěl to, čemu dnes říkáme Trianon. Zdědila ho jeho vdova. Zanechala ho svému tajem-

níkovi, který nakonec v roce 1904 půvabný palác prodal městu Paříži. Od té doby hýjí Bagatelle jen růžemi, jež tam vždy byly jako doma...

Rosalie Duthé „vytrvala až do roku 1820“; zanechala po sobě majetek ohodnocený na šest set tisíc franků. To dokládá, že odměněna nebývá vždy jenom ctnost.

BALLEROY

Pan abbé... či paní?

Návyk z dětství je zvláštní věc...

Abbé de Choisy

Zámek Balleroy se proslavil i v Americe díky dokonalému stylu L doby Ludvíka XIII.; je mladistvým dílem Françoise Mansarta a z francouzských zámků jistě jedním z nejkrásnějších a nejhonosnějších; tím spíše, že se tyčí nad „hlubokými vyprahlými stržemi a na strmém ostrohu, který jej zvedá do takřka závratné výšky...“ Je korunou pozoruhodného celku pavilonů, avenuí, teras a zahrad ve francouzském stylu, zdobných jako „zelená výšivka“. I vesnice, která se před ním prostírá jako amfiteátr, jako by se mu kořila...

Jean I. de Choisy v roce 1600 zakoupil malé panství Balleroy, jež tehdy tvořily chudé pastviny, křoví a vřesoviště. Jeho bohatství, založené na obchodu s vínem, začalo vzkvétat po pověstné šachové partii, již sehrál s markýzem d'O, tehdejším vrchním intendantem financí. Zámek však vystavěl až jeho syn Jean II. v letech 1626–1636.

Onen Jean, státní rada, posléze kancléř vévody Orleánského, zplodil syna, dokonce syny dva, jenže ten starší zemřel mlád a bez potomků, čímž se z mladšího syna stal pán na Balleroy. Bylo mu souzeno zanechat stopu v galantních, zábavných dějinách, prostě v dějinách naší krásné Francie.

Vše začalo přibližně v roce 1647, zhruba tři roky po narození malého François-Timoléona. Jeho matka, hraběnka de Choisy, si chtěla zasloužit přízeň královny Anny Rakouské, u níž se těšila dobrému postavení, a rozhodla se následovat královninu politiku vůči jejímu druhému synovi Filipovi, vévodovi Orleánskému.

Královna matka se totiž obávala nebezpečného rivalství mezi budoucím Ludvíkem XIV. a mladším synem (mnohokrát se jí dostalo za pravdu, když bouřlivý Gaston Orleánský pletichařil proti králi Ludvíku XIII.); přála si tedy, podněcována Mazarinem, aby byl Filip veden k jiným, pro Francii méně nebezpečným zájmům. Napadlo ji tedy oblékat ho jako děvče daleko déle, než bylo zvykem, a probudit v něm zálibu ve šňoření, špercích a všemožných rafinovanostech ženské toalety.

Až příliš v tom uspěla. Filip, velice hezký, už jako hoch našel zalíbení v různých tretkách. Nesmyslná výchova pochopitelně potlačila jeho mužné schopnosti, kuráže mu však neubrala. Navzdory všem nactiutrhačnickům byl Monsieur udatný, statečný muž, třebaže pro ženy příliš neplanul.

François de Choisy byl o čtyři roky mladší. Byl to hezký chlapec, a když ho jednoho dne matka uvedla ke královně převlečeného za dívku, s diamanty v uších a lehce nalíčeného, sklidil velký úspěch. Brzy se obě děti vyskytovaly oblečené jako děvčata a dvůr to považoval za dobrý žert. Dostalo se jim neskonalého obdivu. Obě takzvané dívenky byly půvabné, roztomilé a elegantní. Brzy je samozřejmě spojilo velké přátelství. To trvalo léta a mladému Františkovi – jeho bratr byl dosud na světě – vyneslo četné prebendy včetně opatství. Mladý abbé byl ale tak zvyklý chodit v ženských šatech, že až do svých dvaceti let jiné nenosil.

Matka dokonce natolik dbala na to, aby ho uchránila drsného mužného zjevu, že mu denně potírala tvář jakousi „telecí vodičkou smísenou s masťou z jehněčích nožek“, jež údajně zamezovala vzrůstu vousů. Abbé de Choisy tedy svou pokožku nikdy nemusel vystavit břitvě; zůstávala bílá a hebká.

S tím se však nespokojil. V osmnácti letech usoudil, že mu chybí cosi, aby vypadal jako mladá slečna. A protože to byl hoch vynalézač, nechal si vyrobit „poprsí s pružinami ze dvou vepřových měchýřků, potažených saténem“. Postroj zakrývaly bohaté krajky; pružiny je spolehlivě jistily. A v této zbroji se vrhl do bujarého života.

Po matčině smrti se rozhodl, že dál bude žít jako žena. Zdědil totiž nádherné šperky a za nic na světě by se nevzdal potěšení ukázat se v nich. Nato, aby byl svobodnější, se rozhodl, že načas nechá zmizet abbého de Choisy. Usadil se ve čtvrti Mouffetard jako hraběnka de Sancy (jméno slavného diamantu se mu líbilo).

V neděli tam chodil na mši v brokátové sukni a krajkovém čepečku, celý ošperkovaný; v patách měl lokaje s misálem. Když rozdával svěcený chléb, před ním šel podkoní a za ním tři lokajové, kteří mu nesli vlečku.

Madame de Sancy byla ve čtvrti velmi vážena. Byla ušlechtilá a učinila mnoho dobrého. Nebylo tedy divu, že se vždy pohybovala obklopena hezkými dívkami; byla jejich velkou ochránkyní. Musíme totiž říct, že François, na rozdíl od svého přítele Filipa, byl i v ženském přestrojení velmi náchylný k ženskému půvabu. Zajímal se o něj dokonce tak, že brzy vypukl menší skandál. Jedna z mladých přítelkyní „dobrotivé hraběnky“ otěhotněla. Rozkřiklo se to. Abbé se poněkud znepokojil; přítelkyni spěšně obdařil věnem a provdal ji, jenže skandál se šířil. Mluvílo se o tom po celé Paříži i u dvora, a tam se vědělo všechno. Jednou večer došlo v Opeře k nepřijmené ostudě.

Nástrojem boží spravedlnosti se stal nesmlouvavý bigotní muž, vévoda de Montausier; usadnil cestu paní de Montespan do lože krále Ludvíka XIV. a získal za to vytoužený post dauphinova guvernéra. Onoho večera se však abbé de Choisy objevil v dauphinově lóži a ve společnosti Monsieura. Byl oblečený v nádherné róbě z bílého brokátu se zlatě vyšívánými květy, v níž byl... prostě úžasný. Montausierovi se to však nelíbilo.

„Uznávám, paní či slečno,“ zahřímal, „protože nevím, jak vám říkat, že jste vskutku krásná. Nestydíte se ale ani trochu mít na sobě ty šaty a dělat ze sebe ženu, když máte to štěstí, že jí nejste? Prosim vás, zalezte!“

Ohlas byl veliký. Montausier hulákal jako zupák a jeho výstup slyšel celý sál. Přestože zasáhl Filip Orleánský, François důstojně odešel a poté se vzdálil z Paříže. Patrně byl nejdříve v Bordeaux, pak snad vedl divadelní skupinu, k níž patřilo velice pěkné stvoření jménem Rosalie. To údajně. A nato se asi rok po události v Opeře objevila v kraji Berry jakási hraběnka des Barres; pobývala na pěkném panství pár mil od Bourges ve společnosti půvabného pážete. To bylo v roce 1676.

Nedaleko odtud žila na starobylém zámku Coudray-Monin stará, milá paní de Coudray, dohazovačka, jaké nebylo rovno. A paní de Coudray si velice oblíbila paní des Barres. Zdálo se jí příhodné provdat tu mladici za svého starého přítele, prezidenta Bergereta; právě měl u ní nějaký čas pobýt.

Prezident byl významný muž, byl i prvním tajemníkem ministra Colberta de Croissy, a byl hodně bohatý. Paní de Coudray před ním dlouze vynášela přednosti své nové přítelkyně a neustále ho k sobě zvala. Scházela se u ní početná skvělá společnost.

Bergeret byl však Pařížan a stačilo mu jen očkem pohlédnout na takzvanou hraběnku, a hned odhalil pravého abbého de Choisy. Při svém slušném vychování neřekl nic, ale v noci se nechal tajně uvést ke „hraběnce“; ta ho také poznala. François návštěvníka přijal v županu, tentokrát ve zcela mužské podobě.

„Myslím,“ řekl, „že mě jdete kárat. Čekal jsem to...“

Bergeret ani nekáral, jen uvažoval. Abbé de Choisy patří k církvi. Je inteligentní, má ducha, je velmi vzdělaný. Mohl by usilovat o ty nejvyšší posty...

A dodal: „Když máte takovou zálibu v róbách, pomyslete, že není nic krásnějšího než kardinálské roucho...“

Mluvil tak dlouho, až dosáhl svého. A ještě lépe: do Říma, kde začínalo konkláve, přivezl bystrého abbého, který do Vatikánu vstoupil jako spojenec kardinála de Bouillon. Choisy se tehdy zalíbilo v politice a byl součástí významných událostí... Uvědomil si, že je skutečně zbožný.

Poté se odřekl mladických ztřeštěností, několikrát se odebral rozjímat na svůj nádherný zámek Balleroy a věnoval se diplomacii. Byl jmenován koadjutátorem vyslance, který byl králem poslán do Siamu, okázale tam obracel lidi na víru a ověnčen slávou se vrátil, aby se pustil do literární tvorby. Vytvořil *Dějiny církve*, *Deník z cesty po Siamu*, náboženská díla s vysokou mravní ambicí... a půvabný *Příběh hraběnky des Barres*. Kvůli práci setrval v Paříži, Balleroy prodal v roce 1700 kněžně d'Harcourt; ponechala si jej pouze několik měsíců, načež jej postoupila vnučce Madeleine de Choisy, abbého sestře. Ta jej odkázala rodině de La Cour.

Druhý markýz de Balleroy byl na zámku uvězněn, protože kul pikle proti paní de Châteauroux, titulární favoritce, během ochožení Ludvíka XV. Nemeškal a během té doby v kraji založil výrobu keramiky a staral se o kamenouhelné doly. Exil však byl jenom dočasný a Balleroyové zastávali dál po boku francouzských králů významné místo.

Za Revoluce byl zámek zabrán, ale nepoškozen předán markýzově dceři paní d'Hervilly, a to díky oddanosti a lstivosti jejího lékaře. Ten jí nařídil, aby se vyválela v kopřivách a výsledek předeštl národním gardistům. Prohlásil, že jde o nakažlivou nemoc.

Náš abbé ale zemřel v Paříži, ne-li s aurou svatosti, pak alespoň ve vážnosti a úctě svých současníků.

V roce 1971 zámek koupil americký miliardář, obchodník Malcolm Forbes. Uvítal tam Liz Taylorovou, s níž se chtěl oženit...

BLAYE

Epilog velkého dobrodružství „malého Petříka“...

*Snad tomu Bůh chce,
aby otěže přidržela lidu mladá princezna...*

Chateaubriand

Jednoho listopadového dne v roce 1832 se obyvatelé městečka Blaye v Gironde – o mnoho menšího od doby, kdy z něj Vauban ukouzl část a nechal vystavět impozantní citadelu, jež se nad městem tyčí a chrání je – srocovali před radniční mříží, aby si přečetli prohlášení, které tam bylo na podprefektův příkaz vyvěšeno:

„Obyvatelé Blaye, táž citadela, jež si díky vaší odvaze jako poslední uchovala třibarevnou standardu v roce 1814, dnes do svých stěn pojme bezmocnou zajatkyni, poslední naději absolutismu. Vláď zákonů, triumfu řádu se tímto nově dostává dalšího důkazu síly a pevnosti...“

Ten krásný kousek obřadného řečnictví, dosud zavánějící nadneseným stylem, ve kterém si Revoluce tak libovala, byl očividně zamýšlen, aby v měšťanech a rybářích v Blaye vzbudil posvátnou hrůzu vůči děsné stvůře, vsazené do klece za silnými zdmi pevnosti, jíž se přístav pyšní. Podprefekt se skoro nechal unést a málem žádal, aby ženy a děti zůstaly doma a aby občané své domovy zabarikádovali, až kolem pojede „poslední naděje absolutismu“.

Ovšem budoucí vězeňkyně byla drobná žena, sotva metr padesát vysoká a tehdy, 8. listopadu, jí bylo třicet čtyři. Podprefekt měl ve svém řečnění smůlu, blayeští ji dobře znali; vítali ji, když k nim přijela během své dlouhé cesty na západ a jihozápad. Ovšem tehdy to nebyla poslední naděje absolutismu, ale půvabná princezna, Její královská Výsost, paní vévodkyně de Berry, Marie-Carolina, kněžna Obou Sicílií a matka dědice francouzského trůnu, mladého vévody de Bordeaux, zvaného „zázračné dítě“, protože přišel na svět pár měsíců poté, co jeho otce zabil Louvel, když odcházel z Opery.

Bez ohledu na ohromující tituly si lidé z Blaye vzpomínali jen v nejlepším na čipernou, milou a spontánní ženu, tak málo královskou; snadno si získala jejich srdce.

Nyní se změnilo prostředí i okolí. Ludvíka Filipa nastolila Červenová revoluce a vládl místo Karla X. Byl to vévodkynin strýc, ale také její usurpátor; vévodkyně se všemožně snažila ho z jeho postu sesadit. Byl v tom však háček...

Ten rozdíl nikdy nepřijala a nikdy se s ním nesmířila. Pro ni jediný král, hodný vládnout krásné Francii, byl její dvanáctiletý syn, kterého legitimisté již tehdy nazývali Jindřich V. Kvůli tomu dítěti se od jeho narození smířila se vším, se vším byla svolná, všechno snesla, i bláznivé, ale hrdinné dobrodružství, jež z ní toho 15. listopadu 1832 učinilo vězeňkyni v Blaye, sice poraženou, ale nepoddanou...

Když revoluce roku 1830 vyhnala Karla X. a jeho rodinu z Tuilerií, dáma, jež dostala přezdívku „vévodkyně Rtut“, je následovala do Anglie, ale nevydržela tam zůstat dlouho. Vždy si špatně rozuměla se svou švagrovou, strohou vévodkyní d'Angoulême; kdo ji znal jako dítě, marně v ní hledal dceru okouzující Marie Antoinetty, a pro ni bylo lepší se modlit než si stýskat. Marie-Caroline nevěřila, že trůn Ludvíka Filipa stojí na pevných základech; 17. června 1831 se vypravila z Anglie s pevným rozhodnutím korunu mu odejmout. Jela s ní hrstka věrných. Po několika oklikách se usadila v Itálii v Massa di Carrara u vévody Modenského. Tam jí došly stovky listů z Francie.

Horlivě začali psát legitimisté, když se dozvěděli, že se odmítá vzdát. Volali ji! Žádali si ji! Opakovali jí, že jen stále věrnému Vendée lze svěřit osud následníkův. Na Vendée si živě vzpomínala...

Některé ty dopisy psal Chateaubriand, jiné advokát Berryer, a ten ji zapřísahal: „Pospěšte si, jinak povstaneme bez vás...“ Pospíšila si; byla přesvědčena, že ji celá západní Francie očekává s otevřenou náručí a zbraní připravenou. Případala si silná. Kuráž jí nechyběla. Tehdy totiž ve Francii řádila cholera, což dobře věděla. I tak vyrazila...

30. dubna 1832 hraběnka de Berry, přestrojená za plavčíka, vystoupila z loďky v Sainte-Croix u Carry-le-Rouet spolu s několika přáteli; mezi nimi nechyběl její oddaný podkoní, hrabě de Mesnard. Spoléhala na to, že tam nalezne dva tisíce bojovníků; dostavilo se jich sotva šedesát! Pohyb skupin je rozprášil jako vrabce. Vévodkyni to však neodradilo: potáhneme na Vendée!

A šla tam. Zprvu pěšky, pak na koni, ve voze i na oslu. 7. května dorazila na zámek Plassac u Saintes, kde ji srdečně přivítala rodina Dampierrových. Byla si jista, že celý kraj na její hlas povstane, a odmítala dopřát sluchu baronu de Villeneuve, když se jí pokoušel vysvětlit, že se věci trochu změnila a že se lidem možná příliš nechce bojovat za něco, co je vlastně jen rodinný svár. Starší větev se pere s mladší.

Vévodkyně si deset dní na Plassaku odpočinula, pak vtrhla do Vendée a dostala se do Montaigu, kam jí baron de Charette vyjel vstříc. Oklikami zavezl Marii-Caroline na zámek Preuillé k plukovníkovi Nacquartovi, který ji očekával ve vsi úctě, ale přece jen trochu zneklidněn. Ani se nesnažil skrývat obavy:

„Madame není očekávána. Vendée se nedostalo upozornění a přítomnost matky Jindřicha V. způsobí kraji velké potíže...“

Není to přívětivé, ale o jaké „matce Jindřicha V.“ je tu řeč? Teď už nebude bojovat princezna, ale mladý bojovník, venkovan jako všichni ostatní, a spolu s ním všichni vespolek budou udatnější. Hned druhý den se totiž vévodkyně objevila v kalhotách z modrého cvilinku, černé vestě s kovovými knoflíky přes žlutou vestičku, ve venkovské

hazuce a dřevácích. Tmavá paruka zakryla její plavé vlasy, navíc si nasadila vlněnou čepici.

„A je to!“ řekla. „Teď jsem Petřík. Jen lišák by mě v tom přestrojení poznal!“

Život v ní jiskřil, byla plná naděje a dokázala své nadšení přenášet na ostatní. A taky – ještě nikdy se tak nebavila! S dobrodružstvím se pojila její záliba v divadle a chuť riskovat. A Petřík měl brzy druhá: Pavlíka, jinak Stylite de Kersabiec, poněkud exaltovanou mladou ženu z Vendée, tělem i duší oddanou madame Marii-Caroline. Z mladíků se stal pověstný pár, nic pro ně nebylo nemožné: nevadila jim únava, špatné počasí ani stále hrozící nebezpečí, jako tomu bylo na statku, obklíčeném vojáky Ludvíka Filipa; Petříček z něj v klidu odešel a přitom ještě popíjel sklenici cidru. Spávali na slámě nebo ve křoví, popíjeli s vesničany. Byl to krásný život uprostřed hrstky statečných mužů, mezi nimiž byl jedním z prvních Achille Guibourg, mladý nanteský advokát, který se pasoval na Petříkova rytíře. Bojovali bok po boku, spávali pod širým nebem...

Bylo to však jedno zklamání za druhým. Vendée se nebouřilo. Lidem se už nechtělo bojovat. Zdálo se, že vévodkyninu výzvu ke vzpouře nikdo neuposlechne. Marie-Caroline vůbec nechápala, co se děje. Tehdy v Masse dostávala stovky dopisů, které ji volaly, prosily ji, aby se postavila do čela věrných oddílů. A kde teď jsou ty věrné oddíly? Nechali ji v tom samotnou? To přece nemůže být pravda! To snad není možné! Což lidé nic nevědí?

Ubohý Petříček! Chudák voják, který si nepřál nic jiného než zemřít za správnou věc! Vůdcové, kteří se stavěli na odív, se nyní stáhli a v Paříži se legitimistický výbor začal bát. Vyslali Berryera, toho, který na madame naléhal, ať si pospíší, aby nezmeškala začátek povstání. Nyní hovoří jinak: „Jenom pouhé jméno chuanů by i umírněné lidi vedlo k tomu, aby se postavili proti legitimistům...“ Byl zde též list Chateaubriandův...

Město Paříž hlavně vyslalo maršála de Bourmont a jeho oddíly,

načež jeho síly byly rozprášeny. Petříček podlehl sklíčení a vzpouru odvolal; nato se vzchopil. Jeho odvážnou povahu vždy ovládal rozum. Řekl: „Raději v této krásné vlasti zahynu, než bych strpěla, aby mě a mou rodinu stihl osud Stuartovců...“ K povstání došlo v noci z 3. na 4. června.

Mezitím se vedla guerilla; v houštinách se střílelo a v lesících kolem jezera Grandlieu také zněla střelba. Modrých bylo početně víc a činili čím dál víc domovních prohlídek. Proč ne! V noci 3. června zazněl umíráček chabým skupinám, jež prchly k Maisdonu mezi řekou Sèvre a Maine. Bourmontovi stačila čtvrt hodinka, aby je rozprášil. Charettova skupina se vyřadila z boje u osady Chêne a Charette už neměl na mysli nic jiného, než jak zachránit Petříčka, který v noci prchal s Achilem Guibourgem; ten byl nedlouho poté zajat a poslán do věznice v Nantes.

Odehrála se jediná bitva, ovšem hrdinná, na statku La Pénissière. V noci 5. června byla šedesátka mužů pod velením čtyř bratrů Girardinových, Athanase de Guinefolle a Louise de Chevreuse obklíčena. Bojovali statečně. Načež je vykouřili jako lišky z nory. Zapálili střechu. Všechno kolem nich hořelo, ale oni stále bojovali za zpěvu *Miserere*. Někteří se pokusili uniknout a podařilo se jim to, ale osm jich hodlalo zůstat až do konce pro čest bílé vlajky s modrými liliemi.

Když utichla střelba a znovu zavládlo ticho, vojsko odtáhlo, zatímco statek dohoříval. Obránci už v té výhni nemohli zůstat naživu. Přesto ale byli stále živí a nakonec s ohořelými šaty vyšli, vytratil se do tmy a skočili do blízké řeky.

A co Petřík? Druhý den po bitvě u Chêne zůstala Marie-Caroline schovaná v bahnitém příkopu, než byl vzduch čistý. Zanechala bitev v kraji, aby nebyli další mrtví, ale boj nevzdávala. Chtěla se dostat do Nantes; věděla, kde tam najde útočiště. Odtud bude psát dopisy cizím mocnostem, králům, což jsou její bratři či bratrance, bude moci vzburcovat své příznivce, oživit skomírající jiskru a bedlivě čekat, až

se zhroutl trůn Ludvíka Filipa. Viděl snad kdy kdo krále, který místo žezla drží slunečník?

Nerada vyměnila převlek Petříka za oblečení venkovanky. Vzala si čepec, zástěru, dřeváky, načež, stále v doprovodu stejně oblečené slečny de Kersabiec, vzala košík na zeleninu a pěšky došla na trh v Nantes. To se stalo 6. června. Bylo krásně a Marie-Caroline chvíli jen tak bloumala, než se odebrala do útočiště, z něhož už nebude moci ven. Jedla jablko a přitom si na zdi četla vývěsku se svým popisem. Pobavilo ji to. Pak se odebrala do čísla 3 v rue Haute-du-Château.

Tam žily dvě staré slečny, které byly sice po předcích urozené – jejich rod sahal do XIV. století –, leč nemajetné, slečny de Guiny. Byly to zaryté legitimistky a měly pro strach uděláno. Podobné ženy popsal Barbey d'Aureville ve svém *Rytíři Destouches*: věrné, kurážné a mlčenlivé. Takové byly i slečny de Guiny, především starší Pauline. Třebaže pro ně přítomnost madame znamenala nebezpečí, neváhaly se tomu postavit. Ostatně již měly rovněž nebezpečného nájemníka, Achilla Guibourga. Ten po zatčení uprchl ze zámku v Nantes a ke slečnám de Guiny dorazil dříve než vévodkyně. Jisté je, že byl bývalému Petříkovi „velmi oddán“. Ta oddanost byla oboustranná, jak během tohoto příběhu uvidíme.

Vévodkyně se ubytovala ve třetím poschodí domu spolu se slečnou de Kersabiec. Příbytkem se jim stala skromně zařízená mansarda se zajímavým krbem. V tom totiž byla posuvná deska a za ní skrýš. Jedli společně ve druhém patře a vévodkyně se v tom přívětivém domě cítila dobře. Měla u sebe Stylite a její sestru Eulalii, jež za ní přijela, hodného Mesnarda... a drahého Guibourga! Okamžitě začala psát dopisy do celé Evropy; tam se konečně její odvaze a zarputilosti dostalo jakés také odezvy.

Paříž byla ovšem trochu nervózní. Pan de Thiers převzal jmenovací listiny jako ministr vnitra a své ministerské poslání by rád zahájil tím, že by se zmocnil vévodkyně de Berry. Vhodného muže našel; byl to jistý Simon Deutz, konvertovaný žid. Vévodkyně znala Deutze

z Massy, kde jí byl představen jako papežův pověřenec. Papež ho ovšem jakživ žádným posláním nepověřil. To však Marie-Caroline nevěděla a důvěřovala mu, a tu důvěru Deutz zpeněžil: žádal 500 000 franků.

Thierse to zaskočilo. Jidáš vyšel levněji, ale všechno něco stojí a Deutz peníze dostane, až bude vévodkyně lapena. Deutz ho ujistil, že se mu to podaří, a odjel do Nantes s novým prefektem.

31. října byl přijat vévodkyní, jíž přinášel „nové zprávy z Portugalska“. Druhá audience mu byla přislíbena na úterý 6. listopadu. Deutz přišel kolem čtvrté, hodinu se zdržel a odešel, když si zjistil, že je prostřeno pro sedm osob a že tam bude madame večeret. Ten večer tam totiž kromě obvyklých strážníků byla také baronka de Charette.

Když se asi v půl šesté sešli v pokoji slečny Pauliny, povídali si a dívali se, jak vychází měsíc. Guibourg stál u okna. Náhle postřehl záblesk bajonetů a viděl, jak skupiny vojáků v tichosti obkličují dům. Okamžitě si pospíšili do třetího patra a odtáhli desku v krbu. Do skrýše se jako první protáhli Guibourg s Mesnardem, po nich vévodkyně a Stylite. Právě včas. Do domu vtrhli vojáci. Začali zkoumat zdi. Bez výsledku. Nato většina vojáků odešla; nechali jen ve všech místnostech strážce.

Dva strážní byli v pokoji, kde se uprchlíci skrývali. V noci bylo le-zavo, tak si vojáci k velkému zděšení uprchlíků chtěli v krbu rozdělát oheň. Naštěstí jim nechytl. Muži na něj nepřikládali a uprchlíci se díky průvanu mezi střešními taškami mohli nadechnout.

Žandarmům bylo bohužel ráno zase zima, oheň znovu rozdělali a tentokrát ho udržovali. Kovová deska se rozpálila. Okraje šatů začaly hořet a celý prostor se zaplnil kouřem. Tehdy se Marie-Caroline vzdala...

Na její pokyn Mesnard s Guibourgem desku odsunuli. Oheň byl uhašen a zkoprnělí strážci spatřili, jak z krbu po čtyřech vylézá zaprášená drobná žena s ohořelými šaty. Řekla jim:

„Jsem vévodkyně de Berry. Vy jste francouzští vojáci. Spoléhám na vaši čest...“

Bez stopy zášti se na ně usmála. Po těch šestnácti strastiplných hodinách nebyla vůbec sklíčená.

Hodinu nato v náručí generála Dermoncourta opustila dům slečen Guinyových a odebrala se do vězení na zámku Nantes. Deutz své peníze dostal, ale prý mu je podávali skoro štitivě ve štipce prstů. Dobrodružství malého Petříka skončilo. Nyní za ně musela vévodkyně zaplatit...

15. listopadu na úsvitu zakotvila v Gironde loď, jež do Blaye vezla vévodkyni de Berry a její dva poslední společníky, Mesnarda a slečnu de Kersabiec. Generál Janin se svým pobočníkem nastoupil do člunu, aby zajatce převzal; od Nantes je provázel plukovník Chousserie a jeho podřízený důstojník. Ten se jmenoval... Petitpierre, Petřík! Jsou to někdy hry osudu!

Příběh ale ještě nekončil. Po několika měsících si generál Bugeaud, pověřený střežením hraběnky, všiml, že se jí začíná zaoblovat postava. Jistě, chuť k jídlu neztratila, ale přece jen! Nakonec ji přiměl, aby tu neuvěřitelnou věc přiznala: je těhotná! Ale s kým?

Vévodkyně prohlásila, že se v Itálii tajně provdala, ale odmítala sdělit, za koho.

Vláda Ludvíka Filipa by skandál mohla ututlat, ale neučinila tak. Naopak. Měl se co možná ventilovat, vždyť zesměšňoval Bourbony ze starší větve. Odvážný „Petříček“ měl být zkoupán v hanbě. Čím víc bahna se nabalí na jeho pověst, tím líp!

Od té doby byla vévodkyně střežena ještě bedlivěji. Generál Bugeaud málem spal u jejích dveří a byl při porodu, ke kterému došlo 10. května 1833. Byla to holčička, dali jí jméno Anne-Marie-Rosalie.

Zastánci a přátelé celí zděšení si lámali hlavu, jak to zaonačit. Sama madame řešení nabídla: tajně se provdala... Pátrali a dospěli k výsledku: provdala se za knížete Hectora Lucchesi-Pali z knížecího rodu Castel-Franco, jenž občas navštěvoval Massu. A ten jednou se vši váž-

ností přijel pro svou „manželku“, když se jí konečně otevřely brány pevnosti Blaye. Tehdy už to byla jenom madame Lucchesi-Paliová. A rozhodně už nebyla nebezpečná.

Nikoho to ale nezmátlo. Když bylo počato dítě, což se nemohlo odehrát jinde než v Nantes, byl Lucchesi-Pali v Holandsku! V Nantes ale byl Achille Guibourg. Mladý, hezký a vášnivě zamilovaný do vévodkyně zvané „Rtuť“, svého rozkošného spolubojovníka.

Za Achilla Guibourga se Marie-Caroline provdat nemohla... A už nikdy ho nespátřila.

Nyní je Vaubanova citadela zapsána mezi památky Unesco.

Během sezony je možno navštívit podzemí pevnosti, a tak se seznámit s Vaubanovým důmyslem.

BONNEVAL

Dobrodružství Bonnevala Paši

*Nehleď na to, jak je turban bílý,
třeba byl mýdlem vybělen.*

Turecké přísloví

U mět se rozhádat s kdekým a všude zapříst rozbroje nedokáže jen tak někdo. Jsou však tací, nebem vyvolení, kdo si v té hře dokážou poradit líp než jiní. U Clauda-Alexandra de Bonneval, nejmladšího člena neujurozenějšího a nejmocnějšího limousinského rodu, ten dar hraničil s genialitou. Snad méně to spočívalo ve zděděné, značně výbušné povaze než v neskutečné pýše. Ta pýcha byla však snesitelná, protože mladý Bonneval nepostrádal šarm.

K příjemnému fyzickému zjevu měl navíc „nemalého ducha, zvelebeného četbou, výřečnost a obratnou, obeznanou výmluvnost“. Kromě toho však byl „velký prostopášník, nemrava a loupežník“. Ta charakteristika pochází od Saint-Simona, tudíž si z ní můžeme vyvodit cokoliv.

Claude-Alexandre se narodil roku 1675 na nádherném zámku s nedotčeným středověkým kouzlem, který potomci Aymerika de Bonneval a jeho choti Sybille de Comborn, kteří zámek vystavěli, dokázali uchovat v původní podobě ze XIV. století – snad jen s trochu

větším komfortem. Byl potomkem Guillaumea de Bonneval, který v roce 1248 odejel na křížovou výpravu, a také Germaina de Bonneval, který byl při bitvě u Fornovy jedním ze sedmi statečných, ozbrojených a oděných jako král Karel VIII.; byl zabit u Pavie, když bránil Františka I. Byl potomkem navarrských králů a vikomtů z Limoges. Jeho předkové byli mezi prvními křesťanskými barony; vydobyli si právo zvat se královými bratřenci a udatnost byla v jejich rodě samozřejmá. Všichni Bonnevalové byli stateční.

Pro Clauda-Alexandra vše začalo v roce 1685, když mu bylo deset let. V tom věku nastoupil v královském loďstvu jako kadet. Nutno říci, že z vlastní vůle, nikdo ho k tomu nenutil. Prostě si říkal, že nikdy není příliš brzo získat si pověst. Zbytek učinilo příbuzenství s panem de Tourville a jeho chvilkové rozhodnutí bylo zpečetěno: bude námořníkem!

Námořníkem zvláštního ražení. Po takových lidech lze žádat krajní hrdinství anebo výsostnou obět, jen ne podřízení se disciplíně. Byl šíleně statečný, ale nehodlal poslouchat.

Ve třinácti byl předvolán k ministru Seignelayovi, synu velkého Colberta; ten si ho vzal na paškál a pohrozil mu, že ho pošle domů. Velké osobnosti se nato dostalo neméně strohé odpovědi:

„Člověk mého rodu se jen tak nezlomí!“

Seignelay dokázal lidi ocenit. Odpověď se mu líbila. Usmál se na nepoddajného chlapce, který na něj zpřima hleděl tmavýma očima.

„Král potřebuje plavčíky, pane, ale také obeznané v plavbě!“

Claude-Alexandre se vrátil na moře a váhal, zda se pro tak velkého krále má nechat zabít, nebo jestli se nestane admirálem... Nedlouho poté se nový plavčík, když ho lodní poručík nazval „krůpanem“, s ním pohádal, zpolíčkoval ho, střetl se s ním v souboji a zabil ho. Na jeho věk to byl výkon, jenže následky byly vážné: z námořnictva musel odejít.

Ani toho příliš nelitoval. Disciplínu z duše nesnášel a cítil se jako stvořený pro velení. Jenže jak se k němu dostat?

Jako všichni někdejší, současní i budoucí Bonnevalové byl rozený jezdec. Přesvědčil otce, aby mu svěřil regiment, když začínala válka o španělské dědictví. A vypravil se. Zjistil totiž, v čem tkví jeho pravé poslání; byl jak stratég, tak drezér svých mužů. Tak velice se vyznamenal pod Villeroy a Catinatem, že jeho pověst překročila bitevní linii a donesla se až k nepříteli, k sluchu knížete Eugena de Savoie-Carignan, který jím byl nadšen. Ten mladý kapitán by se rozhodně jednou mohl stát francouzským maršálem.

Ovšem! Voják při kampani se choval podle vlastního osobního řádu: drancování mu připadalo zcela normální a stejně tak vybírání daní od obyvatel, kteří měli tu čest, že ho i s jeho muži přijali. Když tedy drsně zacházel s obyvateli Piemontska, ocitl se jednoho dne v kabinetu ministra.

Tehdy to byl markýz de Chamillart, instalovaný spíše z vůle paní de Maintenon, protože se horlivě účastňoval mší, než pro svůj válečnický talent. Kromě jiného se projevil mimořádně nešikovně, když například ohledně vznětlivého Bonnevala vydal strohé příkazy. Mělo být „zadrženo vše, co [Bonneval] mohl získat [jako zprostředkovatel], než bude možno od něj vymoci zbytek“. Pro mladého kadeta to znamenalo, že mu hrozí nouze. Navíc Chamillart, syn bezvýznamného úředníka z Rouenu, který udělal kariéru na městském úřadu a svůj čerstvý markyzát považoval za triumf, Claudu-Alexandru nijak neimponoval. Následovala výměna krajně ostrých dopisů.

Když Bonneval dostal poslední ministerský list, rozparádl se. Chamillart mu říká, že není „dost významný šlechtic, aby králi věnoval dary“. Král snad s tím urážlivým přípisem souhlasí? Nečiní nic, aby nejvyšší šlechtu království hájil proti hlouposti úředníků? Uražený muž se okamžitě chopil pera a nebral si servítky:

„Pokud do tří měsíců nedostanu rozumnou satisfakci o střetu, který mi předhazujete, půjdu za císařem, v jehož službách jsou všichni ministři muži schopní a vědí, jak se chovat k mužům jim podobným.“

Chamillart samozřejmě odmítl ustoupit a Bonneval v březnu 1706 odejel do Rakouska se svými muži a s výzbrojí, aniž ho na chvíli napadlo, že se možná dopustil chyby. Pokud někdo udělal chybu, nebyl to on, ale král!

Neodjel ovšem sám. Následovali ho další kapitáni, ať z finančních důvodů, kvůli osobnímu zklamání, anebo i proto, že měli s ministrem rozmišky.

U dvora Josefa I. byl Bonneval přijat s náležitými poctami. Princ Evžen, další uprchlík, kterému bylo známo, jakých výkonů je ten neohrožený muž ve válečných časech schopen, mu byl nakloněn a nabídl mu post generála.

Nově jmenovaný generál se vyznamenal v Itálii, ve Flandrech, v Alpách i v Uhrách. V Bosně byl u Petrovaradinu těžce raněn do břicha a zdálo se, že zemře. To nehodlal. Claude-Alexandre měl tuhý kořínek. Dokázal se z toho vykřísat, ale do konce života musel nosit na břicho stříbrnou destičku, která mu přidržovala střeva.

Naráz byl slavný. I ve Francii se mluvilo o zázraku. Tam Ludvík XIV. odevzdal duši Bohu a regent se domníval, že by bylo dobře získat zpět muže podobných kvalit. A prostřednictvím dalšího Limousince, kardinála Duboise, mu vzkázal, že jeho odsouzení by mohlo být odvoláno, kdyby se vrátil do Francie.

Jako dezertér byl totiž odsouzen k smrti. Dokonce byl *in effigio* popraven na náměstí de Grève k velké nechuti čumilů, kterým se popravy bez přímé účasti nezamlouvaly.

Bonnevala nicméně těšila představa, že se vrátí do vlasti, a tak požádal císaře o svolení – nyní to byl Karel VI. – a vrátil se do Versailles zjistit, co s ním regentská rada zamýšlí. Většina dvora ho uvítala s otevřenou náručí. Šklíbili se na něj jenom někteří škarohlídi jako Saint-Simon. Pisateli pamětí nešlo na rozum, jakým zvratem se dezertér, a navíc zrádce, mohl tak snadno přeměnit v hrdinu.

Najednou totiž jako by vše bylo smazáno. Zázračné dítě se navrátilo na rodinný zámek a k rodině, jež se domnívala, že sňatkem se

vše zacelí. Nápad by se Claudu-Alexandrovi mohl zamlouvat, jelikož ženy měl rád. Po hodování a dobrém vínu byly u něj na třetím místě. Tedy proč ne ženitba?

Snoubenka, již pro dvačtyřicetiletého neurvalce vybrali, byla urozená, měla půvabnou tvář a něžné srdce, navíc byla bohatá a dojemně mladá. Jmenovala se Judith de Biron. Byla to dcera velícího generála, vévody de Biron. Těžko by se hledala nevěsta, jež by důstojněji pokračovala v linii rodinného jména. Claude-Alexandre tedy projednou poslechl staršího bratra, markýze de Bonneval: se sňatkem souhlasil.

Při slavnosti na zámku nikomu neušlo, jak mladé nevěště září oči; na první pohled se zamilovala do svého generála „se stříbrným břichem“. Nebohá dívka si opravdu myslela, že po tom slavnostním dnu nastanou dlouhá šťastná léta, i léta úzkostí, jež čekají ženu vojáka, ale tato léta bude krášlit postupný příchod četných dětí.

Novomanžel bohužel přesně deset dní po obřadu usoudil, že ho manželský život zajímá méně než služba Francii, a zničehonic, aniž se s někým rozloučil, se sebral, nechal si osedlat koně a klidně se rozjel do Rakouska.

Deset dnů manželství, když si člověk myslí, že je to na celý život! Judith si mohla oči vyplakat, nechtěla uvěřit, jaké neštěstí ji potkalo. Manžel sice odjel... ale určitě se vrátí. A možná je v naději, takže se vrátit bude muset. Mladá žena dlouho nevěřila, že její hrdina mohl tak krutě, takřka zálučně opustit domov a podruhé opustit rodnou zemi, jež mu předtím odpustila.

Začala mu tedy psát a psala mu celá léta. Tím byla zahájena dlouholetá jednostranná korespondence, nekonečný milostný dopis, který Judith psala až do konce svého života. Nikdy jí neodpověděl. Přesto – co je v těch dopisech cudné něhy:

„Já se trápím stejnou měrou, jakou vy mě zanedbáváte. Je třeba podřídit se vašemu přání, jež snad spočívá v lásce, která si zachovává naprosté mlčení. Měla jsem být varována, abych se proti tak překvapivému důsledku obrnila.“